

М. Ю. Петрина

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕХНОПАРКІВ УКРАЇНИ

Запропоновано шляхи удосконалення фінансового забезпечення діяльності технопарків України через використання банківських кредитів, лізингу, венчурного капіталу, створення державних та комунальних спеціалізованих небанківських інноваційних фінансово-кредитних установ, перетворення технопарків на своєрідні промислово-фінансові групи, залучення прямих іноземних інвестицій тощо. Доведено, що комплексне застосування цих шляхів забезпечить успішну активізацію інноваційної діяльності технопарків.

Ways to improve financial support of activities of technoparks in Ukraine through the use of bank loans, leasing, venture capital, state and municipal specialized non-bank innovative financial institutions, transformation of technoparks into industrial-financial groups, attraction of foreign direct investment and so on are suggested. It is proved that complex application of these ways will ensure successful revitalization of innovative activities of technoparks.

Ключові слова: технопарк, фінансове забезпечення, банківські кредити, лізинг, венчурний капітал, державні та комунальні спеціалізовані небанківські інноваційні фінансово-кредитні установи, промислово-фінансові групи.

Сьогодні в більшості розвинутих країн світу основними елементами інфраструктури, що забезпечує функціонування інноваційної моделі національної економіки, є технопарки. Усвідомлюючи їхню важливу роль держава запроваджує для них особливу економічну політику, яка охоплює надання податкових та кредитних пільг, цільове фінансування окремих інноваційних розробок, державне замовлення на інноваційну продукцію тощо. Розвиток технологічних парків України також передусім залежить від якісно організованої та обґрунтованої системи фінансового забезпечення, від можливостей мобілізації капіталу для здійснення інноваційних проєктів. Тому питання фінансового забезпечення діяльності технопарків України, а також пошуку шляхів підвищення його рівня набувають особливої актуальності.

Фінансовому забезпеченню інноваційних структур присвячено низку наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як О. Андросова, Є. Бесараб, М. Крупка, О. Кузьмін, Б. Твісс, М. Хучек, Й. Шумпетер [1–7] та ін. Разом із тим вивчення й аналіз опублікованих праць із цієї проблематики дали можливість зробити висновок, що питання формування концептуальних і методичних підходів до вирішення завдання фінансового забезпечення інноваційної діяльності технопарків України недостатньо розроблені як у науковому, так і в організаційно-практичному аспектах. Тому головне завдання статті полягає у пошуку шляхів такого фінансового забезпечення та їх обґрунтуванні.

У Законі України “Про інноваційну діяльність” джерелами фінансової підтримки такої діяльності визначено:

© Петрина М. Ю., 2013

- 1) кошти державного бюджету України;
- 2) кошти місцевих бюджетів і бюджету Автономної Республіки Крим;
- 3) власні кошти спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ;
- 4) власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності;
- 5) кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб;
- 6) інші джерела, не заборонені законодавством України.

У табл. 1 наведені джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні за 2000—2012 рр. Рисунок відображає структуру джерел у 2012 р. порівняно з 2011 і 2006 рр.

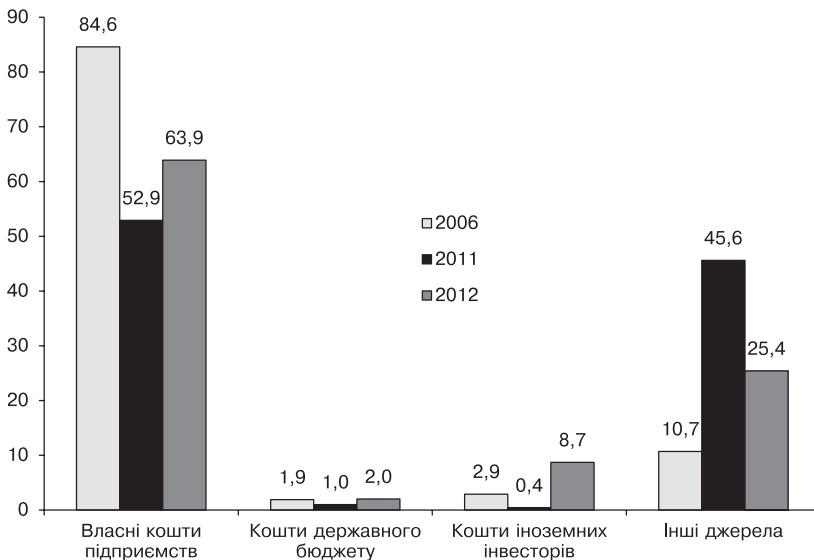
Таблиця 1. Джерела фінансування технологічних інновацій в Україні, млн грн

Рік	Загальна сума витрат	У т. ч. за рахунок			
		власних коштів	державного бюджету	іноземних інвесторів	інших джерел
2000	1 757,1	1 399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1 971,4	1 654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3 013,8	2 141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3 059,8	2 148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4 534,6	3 501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5 751,6	5 045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6 160,0	5 211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10 850,9	7 999,6	144,8	321,8	2 384,7
2008	11 994,2	7 264,0	336,9	115,4	4 277,9
2009	7 949,9	5 169,4	127,0	1 512,9	1 140,6
2010	8 045,5	4 775,2	87,0	2 411,4	771,9
2011	14 333,9	7 585,6	149,2	56,9	6 542,2
2012	11 480,6	7 335,9	224,3	994,8	2 925,6

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua>).

Як бачимо, ситуація у 2012 р. майже не змінилася: найголовнішим джерелом фінансування інноваційної діяльності залишаються власні кошти підприємств, частка яких у 2006 р. становила 84,6 % (5211,4 млн грн). У 2010 р. завдяки коштам іноземних інвесторів вона зменшилася до 59,4 % (4775,2 млн грн). У 2012 р. обсяги інвестування в основний капітал за рахунок власних коштів підприємств скоротилися порівняно з попереднім роком номінально на 3,3 %. При цьому частка цього джерела фінансування залишилася майже незмінною — на рівні 53—64 %.

У 2011 р. спостерігалось різке падіння іноземних інвестицій у інноваційну діяльність України: з 2411,4 млн грн у 2010 р. до 56,9 млн грн, тобто майже в 42 рази, головним чином через несприятливий інвестиційний клімат країни, що робить українські підприємства непривабливими для

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua>).

Рисунок. Структура джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні у 2006, 2011 та 2012 рр., %

іноземних інвесторів [8]. У 2012 р. зменшилися й інші джерела фінансування — у 2,2 раза.

Державне фінансування інноваційної діяльності протягом 2011—2012 рр. зросло на 50,3 %, але його частка в загальній структурі є незмінно мізерною — 2 %.

Для аналізу фінансового забезпечення діяльності технопарків в Україні звернемо увагу на дані табл. 2, які показують мізерну величину бюджетного фінансування (та його відсутність у 2002, 2006, 2009—2012 рр.) порівняно з обсягами інвестицій і кредитів.

Таблиця 2. Фінансове забезпечення діяльності технопарків в Україні, млн грн

Показник	2000—2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Обсяги інвестицій	0,5	0	320	129	11	8	6	31	24,5	0,4	0	0	531
Обсяги кредитів	104	287	367	360	196	405	286	1 145	357,5	-9,6	0	0	3500
Бюджетне фінансування	0,5	0	1,7	1,3	1,0	0	24	27	0	0	0	0	51

Джерело: складено за даними Технопарка “ІЕЗ ім. Є.О. Патона”; Мазур А. А. Технологічні парки України: цифри, факти, проблеми / А. А. Мазур, С. В. Пустовойт // Наука та інновації. — 2013. — Т. 9. — № 3. — С. 59—72.

Відомо, що основним джерелом фінансування діяльності технопарків, як і інших промислових підприємств, є власні кошти: прибуток від господарської діяльності та амортизаційні відрахування. Однак для їх ефективної діяльності

власних коштів недостатньо, тому постає проблема залучення додаткових коштів із зовнішніх джерел, чи не найголовнішим серед яких є банківське кредитування [9]. Ще фундатор інноваційної теорії Й. Шумпетер розглядав кредитну емісію як основне джерело інноваційного розвитку [7], тому значення ресурсів банків важко переоцінити. Зауважимо, що маємо на увазі довгостроковий банківський кредит.

Аналіз фінансового забезпечення інноваційної діяльності України за останні роки свідчить про повільні зміни у використанні кредитних коштів для реалізації інноваційних проєктів, які певною мірою можна охарактеризувати як позитивні. Короткострокові кредитні вкладення банків до 2010 р. більш як удвічі перевищували довгострокові. Незначна частка довгострокового кредитування є наслідком дії багатьох факторів, серед яких три головні: високий рівень ризику довгострокового кредитування; значна вартість кредитування; відсутність у банків коштів, залучених на тривалий період.

Щодо останнього фактора зауважимо, що є кілька шляхів акумулювання таких ресурсів: внески населення, пенсійні нагромадження, депозити суб'єктів господарської діяльності [10; 11].

Останнім часом поступово відновлюється довіра до банківської системи та національної валюти, про що свідчить стабільний приріст коштів на рахунках у банках, насамперед у гривні. На 1 грудня 2011 р. зафіксовано зростання з початку року обсягів депозитів, залучених від фізичних осіб, на 11,2 % до 302,2 млрд грн, юридичних осіб — на 14,4 % до 162,6 млрд грн. Загальний обсяг депозитів банківської системи з початку 2011 р. збільшився на 12,3 % — до 464,8 млрд грн [12].

Протягом року на тлі відновлення економічної активності спостерігалося поліпшення структури депозитів за строками. Процентна політика інших депозитних корпорацій (банків) в умовах достатньої ліквідності спрямовувалася на створення стимулів для нарощування обсягів довгострокових депозитів: за термінами залучення у 2010 р. відбулося скорочення короткострокових та зростання довгострокових депозитів і депозитів на вимогу. Найбільше за рік збільшилися депозити строком від 1 до 2 років — на 76,6 %. Депозити на вимогу протягом року зросли на 27,3 %, більше 2 років — на 23,6 % [12].

Крім того, сформувалася тенденція зростання грошової маси. У 2010 р. приріст М3 становив 22,7 %, або 110,6 млрд грн (до 597,9 млрд грн) [13]. Протягом 11 місяців 2011 р. грошова маса з початку року зросла на 9,1 % — до 652,4 млрд грн.

Разом із поверненням депозитів у банківську систему на збільшення обсягу грошової маси впливала динаміка її іншої складової — готівки поза банками. Готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями за 2010 р. зросли на 16,5 %, або на 26 млрд грн, — до 183 млрд грн [12]. Обсяг готівки поза банками на 1 грудня 2011 р. з початку року збільшився на 0,6 % — до 184,2 млрд грн [13].

Щорічний приріст заощаджень населення дорівнює близько 20 млрд грн, але лише третина з них надходить у банківську систему [12]. І чи не найважливішим завданням є трансформація цих заощаджень через комерційні банки в інвестиції в економіку. Досягти цього можна через підвищення довіри населення і зниження кредитних ризиків. З цією метою, за Указом Президента України від 10.09.1998 № 996/98, створено Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Функціонування цієї інституції врегульовано Законом України “Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб” від 20.09.2001 № 2740-III. Ефективна робота Фонду є важливим чинником зміцнення довіри вкладників та інших кредиторів до банківської системи і, отже, підвищення здатності банківської системи до залучення необхідних фінансових ресурсів для їх подальшого інвестування. Необхідно також створити систему страхування внесків населення, що, як показує світова практика, є одним із найважливіших факторів стабільності банківського сектору.

Ще одним важливим джерелом акумулювання ресурсів у банку є пенсійні накопичення громадян. Згідно із Законом України “Про недержавне пенсійне забезпечення” в країні сформована система такого забезпечення, яка на засадах добровільної участі гарантує формування пенсійних нагромаджень із метою одержання громадянами додаткових пенсійних виплат. На кінець 2011 р. кількість учасників недержавних пенсійних фондів (НПФ) становила 594,6 тис. осіб. На 31 грудня 2011 р. загальна сума активів НПФ дорівнювала 1,387 млрд грн [14]. Тут також можна розраховувати на збільшення пенсійних накопичень громадян у майбутньому завдяки збільшенню доходів населення, зниженню частки “тіньового” заробітку, зростанню кількості осіб, що виплачують внески на формування накопичувальної частини пенсії за максимальною ставкою. З огляду на такий потенціал вітчизняним банкам слід проводити активнішу політику із залучення довгострокових ресурсів.

Щодо проблеми високих процентних ставок, то протягом останніх років склалася стійка тенденція здешевлення кредитних ресурсів. Окрім того, з метою стимулювання інвестиційної активності НБУ проводить пільгове рефінансування банків, що здійснюють довгострокове кредитування інноваційних підприємств [15]. Динамічне зниження ставок рефінансування НБУ і ставок за кредитами і депозитами дедалі більше наближає ці показники до загальносвітових [16]. Не слід забувати і про закріплену в Законі України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків” від 16.07.1999 № 991-XIV повну чи часткову компенсацію процентів, сплачуваних виконавцями проектів технологічних парків комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам, за рахунок бюджетних коштів.

З огляду на викладене головною перешкодою в кредитуванні інноваційної діяльності технологічних парків є високий рівень ризику довгострокового

кредитування [17]. Основним завданням постає пошук шляхів зниження такого ризику.

Доцільною є процедура попереднього добору інноваційних проектів технопарків. Проведена з допомогою кваліфікованих експертів, вона дасть змогу банкові вже на початкових етапах аналізу виокремити найпривабливіші проекти і відмовитися від надто ризикованих. Для такого оцінювання необхідно використовувати методи, які враховують специфіку функціонування технологічних парків України [18; 19].

Важливим аспектом активізації інвестування інноваційної діяльності комерційними банками є забезпечення зниження ризику цього напряму діяльності з боку держави. Це має стати одним з важливих державних завдань, без вирішення якого неможливо серйозно говорити про оздоровлення економіки [20; 21]. Якщо держава хоче залучити банки до участі в процесі інвестування, то повинна потурбуватися про збереження нормального рівня доходів банків, які беруть участь в інвестиційно-інноваційній діяльності.

У розгляді питання кредитування діяльності технопарків вагомим пунктом постає період залучення кредитів, який можна поділити на два етапи: пільговий період, протягом якого позичальнику надається відстрочка платежів за кредитом, і період погашення кредиту. Цей поділ досить умовний, оскільки залежно від багатьох умов (економічної ситуації в країні, особливостей кредиту тощо) пільговий період позичальнику може не надаватися взагалі або, навпаки, є можливість погасити кредит одноразово, всю суму наприкінці кредитного періоду.

Якщо, за розрахунками, необхідний період залучення кредитних ресурсів перевищує термін, запропонований банком, то технологічному парку слід розглянути та оцінити варіанти розв'язання цієї суперечності:

- використати можливість прискорення інноваційного циклу в частині розширення масштабів виходу технопарку на ринки з готовою продукцією. Це може бути вдосконалення умов постачання товарів, зміни асортименту, цінової політики тощо. Такий шлях дасть змогу отримати від діючих інноваційних проектів технопарків додаткові ресурси для виведення на ринки нових розробок та може становити самостійний, досить вигідний шлях залучення ринкових грошей у технологічні парки;

- вивчити можливість збільшення частки позабанківських форм кредитування;

- розглянути можливість отримання кредиту на триваліший термін в інших банківських установах, фінансових інститутах, інвестиційних фондах тощо.

Значний інтерес становить зарубіжний досвід створення сприятливого клімату фінансування інноваційних проектів. Відомо, що кожна інноваційна структура, зокрема і технологічні парки, пов'язана з банківськими установами

як джерелом фінансування інновацій. Тому доцільно було б перетворити українські технологічні парки на своєрідні промислово-фінансові групи, в яких банк, що входить до складу групи, надає цілий спектр послуг, що сприяють розвитку інноваційної діяльності, а тому є ключовою ланкою в інноваційному процесі [22]. Доцільність об'єднання промислово-торговельного та банківського капіталів пов'язана з необхідністю виконання великих науково-технічних проектів. З'являються можливості інтегрування в єдиний процес усіх основних стадій виробництва: від наукових досліджень, проектування, проведення дослідно-конструкторських робіт до запуску нових видів продукції у виробництво. Останнє досягається об'єднанням під егідою головної компанії капіталу банків, промислових підприємств, наукових організацій тощо.

Участь у такій промислово-фінансовій групі надасть певні переваги як банкам, так і іншим учасникам — виробничим і невиробничим структурам. Банки отримають можливість збільшити власну фінансову базу за рахунок розширення клієнтури, залучити максимальну кількість фінансових засобів завдяки відкриттю розрахункових рахунків усіх підприємств-учасників та відсутності необхідності переказувати кошти з кореспондентського рахунку під час розрахунків між підприємствами — учасниками групи, підвищити рівень конкурентоспроможності й повернення кредитів, сформувати кредитний та інвестиційний портфель банку зі знизеним ступенем ризику, поліпшити інформованість про фінансовий стан, рух коштів і очікувані платежі клієнтів. А отже, забезпечується стабільність джерел формування банківського капіталу і можливість диверсифікації діяльності, зменшення кредитного ризику завдяки надійній інформації про позичальників та банківському нагляду за ними. Інші учасники одержать полегшений доступ до кредитних ресурсів, можливість концентрації капіталу для реалізації інвестиційних проектів, зменшення витрат, пов'язаних з виробництвом та обігом завдяки створенню спільних маркетингових, інформаційних, аудиторських та інших служб тощо.

Альтернативною формою фінансування інноваційних проектів технологічних парків є лізинг [23]. Фінансування інноваційної діяльності на його умовах, як і банківське кредитування, пов'язане з досить широким і не завжди прогнозованим переліком ризиків, тому важливо створити ефективну систему управління ними.

Для мінімізації найсерйознішого ризику неплатоспроможності, який виникає у разі несплати лізингових платежів, група Міжнародної фінансової корпорації з розвитку лізингу розробила систему комплексного оцінювання лізингоотримувача (аналіз минулого) та аналізу ефективності проекту (аналіз майбутнього). Основна мета оцінювання поточного стану — визначення можливості підприємства генерувати достатньо грошових коштів для сплати лізингових платежів та оцінювання ризику невиконання лізингових зобов'язань.

У практиці українських лізингових компаній для мінімізації ризиків може використовуватися система гарантій: лізингові компанії в момент укладання договору і до початку фінансування його предмета вимагають від лізингоодержувачів дозвіл на безакцептне списання з розрахункових рахунків в обслуговуючих банках у випадку прострочення лізингових платежів та виникнення штрафних санкцій.

Вагомим є процентний ризик, що виникає зі співвідношення процентів за банківською позичкою, отриманою для фінансування лізингової угоди, та процентів за договором лізингу. Якщо договір на банківський кредит укладено з плаваючою процентною ставкою, а лізингову угоду — з фіксованою, існує ймовірність збільшення проценту за кредитом, у зв'язку з чим ця угода для лізингової компанії стане збитковою. Такий ризик можна мінімізувати, включивши до договору лізингу статтю, яка передбачає, що у випадку зміни процентної ставки за банківським кредитом зміниться і сума лізингових платежів. Але необхідно враховувати один важливий нюанс: відповідно до законодавства суму лізингових платежів можна переглядати лише один раз на рік.

Ризики, пов'язані з предметом лізингу (ризик неповернення, ризик втрати та ризик неможливості реалізації обладнання на вторинному ринку), мінімізують шляхом страхування цього предмета, що є обов'язковою умовою лізингової угоди. На сьогодні послуги щодо страхування лізингових угод надають кілька вітчизняних компаній, серед яких Національна акціонерна страхова компанія “Оранта”, ПрАТ “Українська промислова страхова компанія”, АСК “Остра-Київ”, СК “Інпро”. НАСК “Оранта”, зокрема, здійснює страхування майна, що використовується на умовах лізингу (річні тарифи для цього виду страхування — 0,09—1,5 % від страхової суми [24]). Рациональне також застосування схеми перестрахування, коли лізингова угода страхується вітчизняною страховою компанією та перестраховується іноземною.

В управлінні ризиками лізингової діяльності доцільне використання досвіду Росії, коли лізингова компанія всі майнові ризики передає третій особі (страховій компанії) — фактору. Виникає специфічний факторинг, який відрізняється від звичайного продажу короткострокової дебіторської заборгованості. При продажу вимог фактору лізингова компанія втрачає права на отримання лізингових платежів, а фактор, купивши вимоги до лізингоодержувача, не залежить від фінансового стану компанії. Таким чином, ризик збитків у лізинговій угоді практично зводиться до мінімуму.

З розвитком ринкових відносин виникають умови і необхідність використання ризикового (венчурного) капіталу, який відіграє велику роль у фінансовому забезпеченні інноваційних проектів у більшості розвинутих країн світу. Суть його проявляється у механізмі венчурного фінансування через пайову участь інвесторів в капіталі венчурної фірми шляхом придбання акцій.

У результаті інвесторів активно залучають до управління такою фірмою, що передбачає добір команди менеджерів, можливість внесення змін до її складу, прийняття стратегічних рішень щодо розвитку фірми, фінансовий контроль діяльності фірми [25].

Венчурне фінансування здійснюється по-різному. Найтипніше поділяється на два етапи. На першому етапі акумулюються засоби з різних джерел (корпорацій, пенсійних фондів, страхових компаній, приватних іноземних інвесторів, банків) та формуються фонди венчурного капіталу. На другому етапі кошти фонду розподіляються серед відібраних після експертизи проєктів, що істотно знижує ризик їх втрати.

Мета венчурного підприємництва — отримання надприбутків після завершення технологічного циклу нововведення й одночасний вихід із цієї сфери суб'єктів після виконання ними своєї місії. У світі поширені два способи виходу з бізнесу венчурних компаній:

1) з допомогою продажу акцій на фондовому ринку, але рівень його розвитку в Україні вкрай низький і менеджери венчурних фондів навіть не розглядають серйозно цей варіант [26];

2) продаж акцій стратегічному інвестору.

Хоча ринок венчурного капіталу в Україні поки що перебуває на стадії формування, уже можна говорити про нього як цілком реальне джерело фінансування інноваційних проєктів технологічних парків [27]. За даними Української асоціації інвестиційного бізнесу, в 2004—2011 рр. кількість венчурних фондів зросла в 11,4 раза (із 76 у 2004 р. до 867 у 2011 р.), а величина чистих активів — більш ніж у 60 разів. Темпи зростання цих показників за вказаний період уповільнилися більш як у 2 рази, причому найбільше уповільнення спостерігалось після світової фінансової кризи 2008 р. [28; 29].

На 21 грудня 2011 р. величина активів венчурних фондів становила 103 656,91 млн грн, що на 19,92 % більше, ніж у 2010 р. [28; 29]. Утім, незважаючи на такий значний приріст, більшість вітчизняних венчурних фондів (на відміну від таких структур у економічно розвинутих країнах) не виконують важливу функцію — фінансування інвестиційних проєктів новостворених підприємств за рахунок інвестицій учасників фонду [30; 25]. По-перше, більша частка інвестицій венчурних фондів до 2009 р. спрямовувалася у сферу нерухомості та будівництва, оскільки дохідність таких інвестицій становила до 82 % річних [31] за відносно невисокого ризику та коротких термінів проєктів, по-друге, більшість венчурних фондів не була створена як результат акумуляції коштів сторонніх інвесторів, а становила інструмент фінансово-промислових груп, що використовувався для перерозподілу коштів між підприємствами та оптимізації оподаткування.

Основними чинниками, що стримують розвиток традиційних венчурних фондів в Україні, є:

— обмеженість кола потенційних учасників фонду, зокрема, фізичні особи не можуть виступати учасниками недержавних пенсійних фондів [32] та інших інститутів спільного інвестування [33], страхові компанії можуть бути учасниками тільки корпоративних фондів [34];

— нестабільність законодавчої бази та високий рівень тіньової економіки [29];

— слабкий розвиток публічного ринку цінних паперів, що ускладнює вихід фонду з проекту, в якому він бере участь [35].

Незважаючи на зазначені стримувальні чинники, у майбутньому можлива зміна ролі венчурних фондів у фінансуванні інвестиційних проектів нових підприємств в Україні відповідно до світової практики. Також планується створення державного венчурного фонду обсягом 100 млн євро [25] для фінансування інноваційних проектів у межах реалізації проекту Євросоюзу “Розробка фінансових схем та інфраструктури для підтримки інновацій в Україні” спільно з Державним агентством України з інвестицій та інновацій. Згідно з концепцією створення Державної венчурної компанії, в її основу буде покладено лише державні ресурси (грошові кошти чи/або майно). Проте державне підприємство не має права відкривати нові компанії та виводити їх на ринок. Отже, запропоновано використати алгоритм подвійного кроку, а саме: на базі підприємства створити публічне акціонерне товариство, яке залучатиме приватні інвестиції під інноваційні проекти [36]. Для успішної реалізації цієї ідеї необхідно внести зміни до Закону України “Про інноваційну діяльність”, який наразі передбачає лише кредитування, але не венчурне фінансування, а також до Закону України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків”.

З огляду на викладене доцільно розробити певний механізм залучення венчурних коштів у розвиток технологічних парків.

У більшості країн держава не тільки створює відповідне середовище для стимулювання інвестицій у науково-технологічній сфері, а й бере безпосередню участь у різноманітних схемах змішаного державно-приватного фінансування. При цьому вона виступає нарівні з приватними інвесторами, визнаючи для себе можливість ризику втрати інвестицій. Із погляду управління держава присутність у структурах змішаного фінансування відображається в делегуванні представника держави до рад директорів або консультативних рад.

В Україні можливість державно-приватного партнерства формально з'явилася після створення Державного інноваційного фонду, який, на жаль, виявився неієдздатним. Істотними причинами цього стали нестача державних коштів, відсутність відповідної тактики формування фонду, опрацьованого плану дій з його використання як результат постійної зміни урядів, що не визнають спадкоємності у виконанні прийнятих державних рішень. Сьогодні,

коли завдання переходу до економіки, що ґрунтується на знаннях й інтелектуальному капіталі, нових технологіях у виробничому процесі, є одним із пріоритетних, для системи фінансового забезпечення технологічних парків механізм державно-приватного партнерства є найбільш прийнятним і актуальним.

Одним із засобів державної фінансової підтримки виконання інноваційних проектів має стати формування державного замовлення на інноваційну продукцію, що передбачено Законом України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” від 08.09.2011 № 3715-VI.

Для розширення можливостей фінансового забезпечення інноваційної діяльності, розвитку інноваційної інфраструктури в 2003 р. був створений Український банк реконструкції та розвитку.

Вагомим позабюджетним джерелом фінансування могли б стати державні та комунальні спеціалізовані небанківські інноваційні фінансово-кредитні установи, створення яких передбачено Законом України “Про інноваційну діяльність” від 04.07.2002 № 40-IV. Такі установи створює Кабінет Міністрів України за поданням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності. Вони повинні підпорядковуватися спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності й діяти на основі положень (статутів), затверджених Кабінетом Міністрів України. Спеціалізовані державні небанківські інноваційні фінансово-кредитні установи повинні мати відповідні кваліфіковані кадри, проводити конкурсний відбір пріоритетних інноваційних проектів та забезпечувати їхню фінансову підтримку в межах коштів, передбачених Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік, і здійснювати контроль виконання проектів.

Для фінансової підтримки місцевих інноваційних програм органи місцевого самоврядування можуть створювати комунальні спеціалізовані небанківські інноваційні фінансово-кредитні установи, що діють на основі положень (статутів) про них, і підпорядковувати їх виконавчим органам місцевого самоврядування. Фінансування місцевих інноваційних програм має відбуватися за рахунок коштів місцевих бюджетів, якщо вони передбачають такі кошти, через регіональні відділення державних інноваційних фінансово-кредитних установ або комунальні інноваційні фінансово-кредитні установи.

Відновлення діяльності Державного інноваційного фонду, галузевих і регіональних інноваційних фондів також сприяло би залученню коштів промисловості й приватного сектору економіки до фінансування інноваційних проектів і програм.

Важливе завдання державного регулювання — створення умов для залучення такої групи джерел фінансування інноваційної діяльності технологічних парків України, яку становлять зарубіжні інвестиції [37], міжнародна науково-технічна

допомога, міжнародний лізинг, франшиза, міжнародні, національні наукові та венчурні фонди.

Одним із перспективних шляхів залучення прямих іноземних інвестицій для підтримки інноваційного розвитку є широке використання так званих гнучких механізмів Кіотського протоколу [38]. Україна належить до країн, що можуть отримати найбільшу вигоду від реалізації цього протоколу. Так, схема внутрішньої торгівлі викидами була розглянута та рекомендована до запровадження в Україні у Національній стратегії щодо спільного впровадження та торгівлі викидами [39]. За оцінками розробників Стратегії, фінансові надходження від використання гнучких механізмів можуть дорівнювати прямим іноземним інвестиціям, необхідним для забезпечення зростання ВВП у 2,3–2,4 раза. Україна матиме надлишок дозволів на викиди парникових газів, які зможе продавати. Завдяки цій схемі уряд України зможе отримати необхідні кошти для започаткування низки інноваційних проектів у найперспективніших секторах вітчизняної економіки. Очевидно, що для цього уряд має розробити й ухвалити відповідну програму дій, одним із напрямів якої повинне бути забезпечення фінансування інноваційних проектів технопарків.

У пошуку додаткових джерел фінансування доцільне перейняття досвіду інших країн. Зокрема, у Китаї прийнято Програму оподаткування, метою якої є посилення активності й розвитку науково-технологічних центрів.

Основні положення програми: видання ЗМІ, виробництво аудіо-, відео-продукції науково-технічної тематики мають додаткові податкові пільги, що дає змогу отримати високий дохід від їх дистрибуції; додатковим податком не обкладаються квитки для відвідування наукових музеїв, обсерваторій, відкритих дослідних центрів, лабораторій, інститутів й університетів; відповідно до закону про пожертви наукові музеї, дослідні інститути, університети і лабораторії, призначені для громадських відвідин, отримують право на 10-відсоткову знижку щорічних податкових виплат.

Запровадження подібної програми в Україні дало б технологічним паркам можливість отримати додаткові кошти для підтримки та розвитку інноваційних проектів.

Вагомим кроком у фінансовому забезпеченні інноваційної діяльності технологічних парків має стати діяльність Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України, першочерговим завданням якого визначено реалізацію державної політики у сфері інвестиційної діяльності, державно-приватного партнерства та управління національними проектами [40], а також Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України, яке повинно проводити в установленому порядку конкурсний добір інноваційних проектів, проектів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт для їх фінансової підтримки за рахунок

коштів державного бюджету, здійснювати фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт для задоволення потреб держави [41].

Вже можна виокремити перші позитивні результати діяльності Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України. Так, у 2011 р. у науково-технічній та інноваційній сферах з'явилися досягнення світового рівня. Переважно вони сконцентровані на таких напрямках, як біотехнології, нанотехнології та наноматеріали, інформаційні технології, ядерна медицина. Наприклад, українські вчені розробили нові наноматеріали, які не мають світових аналогів і можуть використовуватися для моніторингу зберігання ядерного палива. Цією розробкою вже зацікавилися США та Японія. Крім того, позитивною тенденцією 2011 р. стало поглиблення міжнародного співробітництва України. Наприклад, вона бере активну участь у рамкових програмах ЄС та за рівнем науково-технічного співробітництва посідає дев'яте місце серед країн — учасниць Сьомої рамкової програми, які не є членами ЄС. Також у недалекому майбутньому Україна стане асоційованим членом Європейського центру ядерних досліджень (ЦЕРН) — усі формальності вже узгоджені. Спільно з росіянами українські вчені розвиватимуть нанотехнології. У рамках підписаної програми будуть реалізовані 14 проектів, результати яких мають дуже високі шанси комерціалізації. Не менш масштабні проекти Україна здійснюватиме в галузі ядерної медицини в партнерстві з США. Разом із КНР буде створено українсько-китайський Інститут зварювання імені Є. О. Патона [42].

Головним завданням Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України на 2013 р. має стати вдосконалення законодавства, яке стосується інноваційної діяльності, та системна підтримка малих і середніх підприємств у цій сфері. Зокрема, передбачається активізація роботи Фонду підтримки малого інноваційного бізнесу та Центру високих технологій, створення Національної венчурної компанії. Так само послідовно змінюватиметься й законодавство, що має зробити інновації вигідною справою.

На завершення слід зазначити, що для успішної активізації діяльності та ефективного функціонування технопарків в умовах трансформаційних змін національної економіки необхідне їх комплексне фінансування. Подальші дослідження в цій сфері доцільно спрямувати на виявлення нових та детальніше вивчення механізму й специфіки окреслених напрямів фінансування інноваційної діяльності технопарків України.

Список використаних джерел

1. Андросова О. Ф. Проблеми фінансування інноваційної діяльності в сучасних умовах / О. Ф. Андросова // Актуальні питання удосконалення фінансово-кредитного механізму в Україні : зб. праць наук.-практ. конф., 29—30 трав. 2003 р., Запоріжжя. — Запоріжжя : ЗНТУ, 2004. — С. 333—343.

2. *Бесараб Є. О.* Роль банку у формуванні інвестиційних ресурсів ФПГ / Є. О. Бесараб // *Фінанси України*. — 2002. — № 1. — С. 15—21.
3. *Крупка М. І.* Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М. І. Крупка. — Л. : ВЦ Львів. Нац. ун-ту ім. І. Франка, 2001. — 608 с.
4. *Інвестиційна та інноваційна діяльність* / О. Є. Кузьмін, С. В. Князь, Н. В. Тувакова, А. Я. Кузнєцова ; за наук. ред. О. Є. Кузьміна. — Л. : ЛБІ НБУ, 2003. — 233 с.
5. *Твисс Б.* Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс ; сокр. пер. с англ. — М. : Экономика, 1989. — 271 с.
6. *Хучек М.* Социально-экономическое содержание инновации на предприятии / М. Хучек // *Вестник Московского университета. Серия : экономика*. — 1995. — № 1. — С. 62—71.
7. *Schumpeter Y.* Business cycles. Vol. 1-2 / Y. Schumpeter. — N. Y.—L., 1939. — 223 p.
8. *Захарова А. П.* Фінансування інноваційної діяльності в Україні та за кордоном / А. П. Захарова [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_NNM_2012/Economics/4_111087.doc.htm.
9. *Петрина М. Ю.* Використання банківських кредитів у фінансуванні інноваційної діяльності технологічних парків України / М. Ю. Петрина, С. В. Максим'юк // *Моделювання регіональної економіки : Зб. наук. праць*. — 2009. — № 2 (14). — С. 158—164.
10. *Зимовець В.* Фінансове забезпечення інноваційного розвитку економіки / В. Зимовець // *Економіка України*. — 2003. — № 11. — С. 9—17.
11. *Васильєва Т. А.* Банківське інвестування на ринку інновацій : монографія / Т. А. Васильєва. — Суми : Вид-во СумДУ, 2007. — 513 с.
12. *Основні тенденції грошово-кредитного ринку України за листопад 2011 року* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=84762&cat_id=58038.
13. *Річний звіт Національного банку України* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=77106>.
14. *Річні звіти Держфінпослуг* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/732.html>.
15. *Тігіпко С. Л.* Сучасна Україна: шляхи, форми, проблеми реформування банківської системи / С. Л. Тігіпко // *Вісник НБУ*. — 2003. — № 4. — С. 2—6.
16. *Поляк Н.* Причини та наслідки впливу світової кризи на сектори економіки України / Н. Поляк, О. Вовчак // *Вісник НБУ*. — 2010. — № 1. — С. 21—28.
17. *Міщенко С.* Вплив фінансової кризи на реалізацію грошово-кредитної політики центральних банків / С. Міщенко // *Проблеми економіки*. — 2009. — № 9. — С. 209—217.
18. *Петрина М. Ю.* Методи економічної оцінки інноваційних проектів технопарку / М. Ю. Петрина // *Вісник Національного університету “Львівська політехніка” : проблеми економіки та управління*. — 2007. — № 579. — С. 212—218.
19. *Петрина М. Ю.* Методика оцінки інноваційного потенціалу технопаркової структури / М. Ю. Петрина // *Регіональна економіка*. — 2006. — № 3. — С. 119—129.
20. *Васюренко О.* Ціна кредитних ресурсів як ключова складова системи управління кредитним ризиком / О. Васюренко, В. Подчесова // *Банківська справа*. — 2008. — № 1 (79). — С. 43—52.
21. *Страхарчук В. П.* Основні підходи до побудови системи контролю банківських ризиків, що не піддаються кількісній оцінці / В. П. Страхарчук, А. Я. Страхарчук // *Регіональна економіка*. — 2007. — № 2. — С. 176—184.

22. *Сомик А.* Сучасний стан та напрями стимулювання розвитку банківського інвестиційного кредитування в Україні / А. Сомик, С. Жуйков // Вісник НБУ. — 2010. — № 7. — С. 28—34.

23. *Башкатова С. В.* Лізингове фінансування інноваційної діяльності в Україні / С. В. Башкатова // Вісник Хмельницького національного університету. — 2007. — № 6, Т. 2. — С. 67—72.

24. Офіційний веб-сайт НАСК “Оранта” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.oranta.ua/ukr/insurance_property_php.

25. *Дюгованець О. М.* Особливості венчурного інвестування в Україні / О. М. Дюгованець // Науковий вісник Ужгородського університету. — 2011. — Спецвип. 33, ч. 2. — С. 70—73.

26. *Рибіна Л. О.* Проблеми венчурного фінансування інноваційної діяльності в Україні / Л. О. Рибіна // Вісник Сумського національного аграрного університету. — 2008. — Вип. 1. — С. 72—80.

27. *Янченко З. Б.* Сучасні особливості та перспективи розвитку венчурного фінансування в Україні / З. Б. Янченко // Ефективна економіка. — 2010. — № 10 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=361>.

28. Офіційний веб-сайт Української асоціації інвестиційного бізнесу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/rankings_vench/vench_vcha.html.

29. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

30. *Сухоробська О. Я.* Ринок венчурних інститутів спільного інвестування в Україні: стан та перспективи розвитку / О. Я. Сухоробська // Науковий вісник НЛТУ України. — 2010. — Вип. 20.3. — С. 260—263.

31. *Бузаджи І. О.* Венчурний капітал в Україні як джерело фінансування інвестиційних проєктів / І. О. Бузаджи // Ефективна економіка. — 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=697>.

32. Про недержавне пенсійне забезпечення : закон України від 09.07.2003 № 1057-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.

33. Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) : закон України від 15.03.2001 № 2299-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2299-14>.

34. Про страхування : закон України від 07.03.1996 № 85/96-вр [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.

35. *Кузнецова І. С.* Інститут венчурних інвестицій: стан та перспективи розвитку в Україні / І. С. Кузнецова // Наука та інновації. — 2008. — № 1, Т. 4. — С. 87—95.

36. В Україні відкриють державну венчурну компанію // Інтернет портал “Укрбізнес” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://news.ub.ua/12663-v-ukrayini-vidkriyut-deravnu-venchurnu-kompaniyu.html>.

37. *Буткевич С. О.* Спеціальна економічна зона як пріоритетний об’єкт інвестування / С. О. Буткевич, Н. В. Сеперович // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — № 12 (30). — С. 16—20.

38. *Дюканова О.* Гнучкі механізми Кіотського протоколу як джерело коштів для структурно-інноваційної перебудови національної економіки / О. Дюканова // Економіст. — 2004. — № 8. — С. 28—31.

39. Національна стратегія України щодо спільного впровадження та торгівлі викидами. — К., 2003. — 192 с.

40. Про затвердження Положення про Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України : указ Президента України від 12.05.2011 № 583/2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/13571.html>.

41. Про затвердження Положення про Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України : указ Президента України від 08.04.2011 № 437/2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/13416.html>.

42. Розбудова інноваційної інфраструктури — ключове завдання на наступний рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dknii.gov.ua>.